Dokazivanje vjerodostojnosti (autentičnosti) potpisa na privatnoj ispravi

Uvod / zakonska pravila

Odredbom članka 132 Zakona o parničnom postupku RS i F BiH[1], odnosno članka 256 Zakona o parničnom postupku BD BiH, regulirana je zakonska presumpcija o istinitosti činjenica na koje glasi isprava izdata od strane organa vlasti (javna isprava).

Dopušteno je dokazivati drugačije; teret dokaza je na zainteresiranoj stranki.

Kada je u pitanju privatna isprava, ne postoji zakonska presumpcija, već vrijede opća pravila o teretu dokazivanja (čl. 7, 123 i 126 Zakona o parničnom postupku RS i F BiH, odnosno čl. 7, 246 i 249 Zakona o parničnom postupku BD BiH).

Opće pravilo je da stranka koja se poziva na određenu činjenicu iz koje crpi svoje pravo dokazuje tu činjenicu.

„Ishod dokazivanja spornih pravno relevantnih činjenica može biti trojak: da je istaknuta činjenična tvrdnja istinita, da nije istinita i da je ostala nedokazana.“[2]

Uslijed nedostatka jasnog zakonskog rješenja, sudska praksa daje različite odgovore na pitanje na kome je teret dokazivanja činjenice potpisa na privatnoj ispravi – onome tko se poziva na pravo iz isprave sa spornim potpisom ili onome tko poriče svoj potpis na privatnoj ispravi.

Znanost o pravilima (teretu) dokazivanja

1. Materijalno pravna prirodna pravila (tereta) dokazivanja

„U nedostatku opšteg zakonskog pravila, praksa je upućena na nauku. Osnovni princip savremene procesne teorije mogao bi se najkraće izraziti na sledeći način: svaka stranka snosi teret dokazivanja činjenica koje njoj po materijalnom pravu idu u prilog. ... Bliži smisao prednjeg načela sastoji se u tome da stranka koja ističe jedno subjektivno pravo kao postojeće (redovno tužilac), snosi teret dokazivanja u pogledu onih činjenica koje materijalno pravna norma propisuje kao pretpostavke za nastanak tog prava. ... Prema tome, pitanje o podeli tereta dokazivanja ima materijalnopravnu, a ne procesnopravnu prirodu.“[3]

Isto tako: „..., kad zakonom nije uređena podela tereta dokazivanja, tada važi formula koju je postavio još Leo Rosenberg. Naime, svaka stranka u postupku nosi teret dokazivanja u pogledu one činjenice koja ulazi u dispoziciju materijalnopravne norme koja je za nju povoljna.

[1] Zakon o parničnom postupku u RS („Sl.glasnik RS“, br. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 105/08, 45/09, 42/09, 61/13, 109/21 i 27/24), Zakon o parničnom postupku u F BiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15) i Zakon o parničnom postupku u BD („Sl.glasnik BD BiH“, br. 28/18 i 6/21)
[2] G. Stanković, R. Račić, Parnično procesno pravo, Banja Luka, 2017., str. 429
[3] Dr B. Poznić, Građansko procesno pravo, Savremena administracija, Beograd, 1978., str. 243

Tako stranka koja tvrdi da ima neko pravo snosi teret dokazivanja u pogledu činjenice koja je bitna za nastanak ili ostvarivanje tog prava ...“[4]

„U nauci je postavljeno pravilo zasnovano na normativnom merilu: stranka treba da iznese one činjenice koje po zakonu imaju značaj materijalnopravnih pretpostavki za primenu odredbe kojom se spor rešava u njenu korist. ... Iako je pravilo sadržano u ZPP-u, ono očigledno ima materijalnopravni karakter.“ [5]

1. Zaključak

Iz navedene materijalno pravne prirode pravila (tereta) dokazivanja proizilazi da stranka koja se poziva na određeno materijalno pravo, koje činjenično crpi iz privatne isprave, koja može biti bilo koja vrsta pravnog posla (najčešće usmjerena na određena potraživanja), ima obvezu/teret dokazivanja da ta privatna isprava obvezuje suprotnu stranu u korist njenog materijalnog prava i zbog činjenice da je suprotna strana potpisala ispravu. Ovo vrijedi u slučaju da suprotna strana poriče potpisivanje privatne isprave sa svoje strane.

2. Pravila o preraspodjeli pravila (tereta) dokazivanja

„Pošto se problem preraspodjele tereta dokazivanja pojavio vrlo davno, to su i pravila prema kojima se vrši preraspodjela tereta dokazivanja među strankama veoma stara. Najvažnija pravila o preraspodjeli tereta dokazivanja obuhvaćena su u tri maksime: teret dokaza leži na onoj stranci koja nešto tvrdi, a ne na onoj koja nešto poriče (*Onus probandi incubit ei gui affirmat, none i gui negat*); ako tužilac ne dokaže tvrdnje na kojima zasniva svoj zahtjev, tuženi se oslobađa (*Actore non probante, reus absolvitur*); ulaganjem prigovora, tuženi postaje tužilac u pogledu dokazvianja tvrdnji iz tih prigovora (*Reus in excipiendo fit actor*).“[6]

Prema navedenim pravilima, strana koja tvrdi da joj pripada određeno materijalno pravo, to i dokazuje, što se podudara sa materijalno pravnom prirodom pravila (tereta) dokazivanja i to u slučaju da onaj drugi u pravnom odnosu to poriče (ovdje potpis). Bitno je naglasiti da se ovdje ne radi o ulaganju prigovora od druge strane, kada teret prelazi na njega (prigovor zastare, prijeboja, ispunjenja i dr.).

„Sve činjenice predviđene materijalnim pravnim pravilima mogu se podijeliti na: a) činjenice od kojih ovisi postanak određenog pravnog odnosa, b) činjenice koje sprečavaju postanak pravnog odnosa, c) činjenice od kojih ovisi promjena sadržaja određenog pravog odnosa i d) činjenice koje gase postojeći pravni odnos.
Navedena podjela činjenica bitna je u odnosu na raspored tereta dokazivanja, odnosno koja je parnična stranka dužna šta dokazati. Istinitost sadržaja tvrdnji o činjenicama pod tačkom a)

[4] A. Jakšić, Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet, Građansko procesno pravo, Beograd, 2018., str. 522
[5] B. Poznić i V. Rakić-Vodelinić, Pravni fakultet, Univerzitet Union, Građansko procesno pravo, Beograd, 2015., str. 387 i 388
str. 384 i 387
[6] Dr. B. Čalija, Dr. S. Omanović, Građansko procesno pravo, Univerzitet u Sarajevu, 2000., str. 220

u pravilu dokazuje ona stranka koja na takvim činjenicama gradi osnovanost tužbenog zahtjeva. To je najčešće tužitelj, pa je stoga na njemu i teret dokazivanja."[7]

Ukoliko test za ispitivanje pravila (tereta) dokazivanja potpisa provedemo i po prednje navedenom, proizilazi da bi tužitelj, dakle strana koja crpi (izvodi) pravo iz potpisa od kojeg ovisi postanak pravnog odnosa, dokazuje potpis, a ne tuženi koji poriče. Napominje se da tuženi koji poriče potpis, ne navodi činjenice koje bi spriječile postanak pravnog odnosa, niti činjenice uslijed kojih bi se pravni odnos ugasio.

„Važno je napomenuti da na primenu pravila o teretu dokazivanja nema nikakav uticaj uloga stranke u parnici."[8]

Iako se najčešće u praksi tužitelj poziva na određeno pravo koje crpi iz određenog pravnog posla, čime postaje obveznik dokazivanja pravnog posla i njegova potpisivanja u slučaju poricanja druge (tužene) strane, naravno da ta uloga može biti i drugačija.

Na koncu i konkretna pravila pravne teorije:

„Za podelu tereta dokazivanja u sporovima iz pravnih poslova, treba usvojiti niže navedena pravila. ... teret dokazivanja autentičnosti potpisa na ugovoru, pada na stranku koja iz ugovora izvodi svoje pravo; (isto važi i za svaku drugu situaciju u kojoj stranka zasniva svoj procesni stav na sadržini potpisane izjave) ... .„[9]

Ovu podjelu zastupaju i B.Poznić i V.Rakić-Vodelinić.[10]

2. Zaključak

Iz navedenih pravila o podjeli pravila (tereta) dokazivanja, kako općih koja proizilaze iz navedenih rimskih maksima, tako i konkretnih vezanih za dokazivanje vjerodostojnosti potpisa na ugovoru, proizilazi jasno da je teret dokazivanja potpisa na strani onoga koji iz ugovora crpi svoje pravo.

Rezime: Zaključci dati pod 1. i 2. korespondiraju jedan drugom: po materijalno pravnoj prirodi pravila dokazivanja – dokazuje onaj tko crpi (izvodi) pravo iz određene materijalno pravne norme (a ne onaj koji to poriče), po pravilima (teretu) dokazivanja: dokazuje onaj koji tvrdi da ima pravo (a ne onaj koji poriče), odnosno dokazuje onaj koji svoje pravo vezuje za postanak određenog pravnog posla, koji postanak se vezuje za izjavu volje izraženu potpisom (a ne onaj koji poriče).

[7] E. Kokić, Pojam i vrste tereta tvrdnji i dokazivanja, Pravni fakultet – Univerzitet u Zenici, http://www.prf.unze.ba, str. 218
[8] A. Jakšić, Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet, Građansko procesno pravo, Beograd, 2018.,str. 523
[9] Dr B. Poznić, Građansko procesno pravo, Savremena administracija, Beograd, 1978., str. 243 i 244
[10] Pravni fakultet, Univerzitet Union, Građansko procesno pravo, Beograd, 2015., str. 387 i 388

Iz sudske prakse:

Republika Hrvatska:

„Slijedom izloženog, prema ocjeni ovoga suda nižestupanjski sudovi pogrešno polaze od toga da je tuženik taj koji mora dokazati da se njegov potpis ne nalazi na ispravi na kojoj tužitelj temelji osnovanost potraživanja, kada je isti osporio da se na toj ispravi nalazi njegov potpis. Naime, sudovi zanemaruju da je tužitelj prethodno tvrdio da je u ugovornom odnosu s tuženikom upravo temeljem isprava na kojima tuženik "samo" osporava potpis i da tužitelj zapravo tvrdi da osnovanost tužbenog zahtjeva proizlazi iz tih isprava (ugovora), te da je dio sadržaja ugovora i potpis tuženika. Stoga je upravo tužitelj dužan dokazati ono što tvrdi tj. da se na ispravama (ugovorima) nalaze potpisi tuženika. Pritom je za naglasiti da zapravo tvrdnjom na ispravi nije njegov potpis tuženik osporava ne samo činjenicu potpisa, već on suštinski tvrdi da ne postoji pravni (ugovorni) odnos na koji se sam tužitelj poziva, pa je u takvoj situaciji upravo na tužitelju teret dokaza da je s tuženikom potpisao i sklopio ugovore, a osnovom kojih utužuje predmetne tražbine.“[11]

„Člankom 7. st. 1. ZPP je propisano da su stranke dužne iznijeti činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve i predložiti dokaze kojima se utvrđuju te činjenice, dok je čl. 219. st. 1. ZPP propisano da je svaka stranka dužna iznijeti činjenice i predložiti dokaze na kojima temelji svoj zahtjev ili kojim pobija navode i dokaze protivnika.
Nadalje, čl. 220. st. 1. ZPP je propisano da dokazivanje obuhvaća sve činjenice koje su važne za donošenje odluke.
Člankom 8. ZPP je propisano da sud prema svom slobodnom uvjerenju na temelju savjesne i brižljive ocjene svakog dokaza zasebno i svih dokaza zajedno, a i na temelju rezultata cjelokupnog postupka odlučuje koje će činjenice uzeti kao dokazane.
Imajući u vidu prethodno citirane odredbe ZPP odgovor na postavljeno pitanje glasi:
Teret dokazivanja istinitosti sadržaja isprave (time da je i isprava potpisana od strane osobe koja je navedena kao potpisnik) koju u svrhu dokaza predaje u spis je na stranci koja se na tu ispravu poziva.
Teret dokazivanja istinitosti sadržaja isprave (time da je i isprava potpisana od strane osobe koja je navedena kao potpisnik) koju u svrhu dokaza predaje u spis je na stranci koja se na tu ispravu poziva.
Ovim odgovorom reafirmiraju se prethodna pravna shvaćanja ovoga suda iznijeta u odlukama (Rev 932/2021-2 - ispravak Rev 932/2021-4 od 7. lipnja 2022., Rev 2980/2018-3 od 6. listopada 2020., Revt 55/02-2 od 4. travnja 2002., Rev 2345/13-3 od 2. prosinca 2014. i dr.).
U konkretnom slučaju u pobijanoj presudi je iznijeto pravno shvaćanje iz kojeg proizlazi da je tužena trebala predložiti provođenje dokaza grafološkim vještačenjem, koje je u suprotnosti sa prethodno iznijetim pravnim shvaćanjem, jer je tužena osporila da je potpisala ispravu koju je predao tužitelj i na kojoj (između ostalog) temelji svoj zahtjev u ovom sporu.“[12]

[11] Rješenje Vrhovnog suda RH, broj Rev 932/2021-2 od 09.02.2022. godine
[12] Rješenje Vrhovnog suda RH, broj Rev 1436/2021-2 od 26.04.2023. godine

Federacija Bosne i Hercegovine:
„Osim toga valja naglasiti da po čl. 132 ZPP-a svaka isprava (javna ili privatna) je dokaz, a razlika postoji samo u dokaznoj snazi, kao i teretu dokazivanja da neke činjenice iz javne isprave nisu istinite. Kod javnih isprava teret dokaza je uvijek na strani koja činjenice iz takve isprave osporava, a kod privatnih isprava teret dokaza o činjenicama iz te isprave je na onom ko podnosi tu ispravu kao dokaz.“[13]

Sutkinja Vrhovnog suda F BiH

Sarajevo, 25.10.2024. godine Mr.sci. Silvana Brković-Mujagić

[13] Presuda Vrhovnog suda F BiH, broj Rev 43 0 Ps 084588 20 Rev 2 od 19.05.2020. godine